

Міністерство внутрішніх справ України
Одеський державний університет внутрішніх справ

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ
ТА КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАХОДИ
ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ**

Матеріали

Всеукраїнської науково-практичної конференції

13 листопада 2015 року

Одеса
ОДУВС
2015

Література:

1. Андрушко А.В. Каральна психіатрія та проблеми кримінально-правової протидії її використанню в Радянському Союзі / А.В. Андрушко // Сила права і право сили: історичний вимір та сучасне бачення проблеми: матеріали XXXII Міжнародної історико-правової конференції (28-31 травня 2015 року, м. Полтава). – Київ – Полтава: ПУЕТ, 2015. – С. 327–331.
2. Уголовный кодекс Латвийской Республики / науч. ред. А.И. Лукашова и Э.А. Саркисовой. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 313 с.
3. Уголовный кодекс Литовской Республики / науч. ред. В. Павилониса. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. – 470 с.
4. Пенитенциарный кодекс Эстонской Республики от 6 июня 2001 г. // Сайт «Основные нормативные акты Эстонии» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.zakony.ee/index.php?id=7>
5. Уголовный кодекс Эстонской Республики / науч. ред. В.В. Запелова. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 262 с.
6. Андрушко А.В. Об'єкт незаконного поміщення в психіатричний заклад / А.В. Андрушко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. – 2014. – Випуск 7. – С. 170–174.
7. Андрушко А.В. Кримінально-правова протидія використанню психіатрії в немедичних цілях: порівняльно-правовий аспект / А.В. Андрушко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. – 2015. – Випуск 14. – Том 2. – С. 71–74.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ХУЛІГАНСТВА В УКРАЇНІ

Артюхова В.В., здобувач НДІ імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України

Науковий керівник: Колодяжний М.Г., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Міжнародними нормативно-правовими актами та Конституцією України найвищою соціальною цінністю визнаються людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. Однак, на сьогодні однією з головних загроз дотриманню гарантованих Основним Законом України прав людини і громадяни є вчинення кримінальних правопорушень (злочинів) проти громадського порядку та моральності, найпоширенішими з яких є хуліганство.

Підвищена суспільна небезпека хуліганства полягає у порушенні громадського порядку, умов роботи, налагодження побуту та відпочинку, норм суспільної моралі, зневазі результатів людської праці, посяганні на фізичну й моральну недоторканність людей. Хуліганство у більшості випадків пов'язано із застосуванням насильства, заподіянням тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості потерпілим та пошкодженням їх майна. На ґрунті хуліганства нерідко вчиняються більш тяжкі кримінальні правопорушення.

Потреби суспільства та мета кримінального законодавства єдині і полягають в необхідності запобігання хуліганським проявам. Тому детальне дослідження даного виду злочинів та розроблення ефективної системи заходів їх запобігання є нагальною потребою українського суспільства.

Відомо, що кожне наукове дослідження, у тому числі й кримінологічне, здійснюється за допомогою низки методів отримання та опрацювання наукової інформації. Одним із методів, який дозволяє обґрунтувати певну наукову гіпотезу, здійснити відповідні наукові висновки, є емпіричний. Він широко застосовується у кримінологічній науці. У свою чергу одним із різновидів емпіричного дослідження є вивчення та узагальнення кримінальних проваджень певної категорії.

У ході проведеного дослідження нами опрацьовано 400 матеріалів архівних кримінальних проваджень (справ), розглянутих судами України протягом 2010–2014 рр. за ст. 296 КК України. Це свідчить про репрезентативність нашого вибіркового вивчення і дає можливість поширити вказані дані на всі хуліганства, вчинені в Україні за вказаний період часу. На підставі узагальненого емпіричного матеріалу спробуємо надати кримінологічну характеристику сучасного хуліганства в Україні.

Результати дослідження показали, що органи досудового слідства та суд не завжди правильно розмежовують ознаки особливої зухвалості та виняткового цинізму як істотних ознак хуліганства. Так, із загальної кількості вивчених матеріалів вдалося виявити, що кількість хуліганств, кваліфікованих за ознакою особливої зухвалості, становить 263,2 % (сума процентних показників перевищує 100 %, оскільки іноді, в матеріалах кримінальних проваджень хулігани вчиняли декілька різних за характером дій, які були кваліфіковані, як такі, що вчинені з особливою зухвалістю). У той же час кількість хуліганств, вчинених із винятковим цинізмом, становить тільки 6,7 %. При цьому хуліганства, вчинені з особливою зухвалістю, у 84,3 % проваджень супроводжувались заподіянням тілесних ушкоджень потерпілій особі чи насильством із завданням побоїв, у 32,3 % – знищенням чи пошкодженням майна, у 15 % – тимчасовим припиненням нормальної діяльності підприємств, установ, організацій різної форми власності.

Хуліганства, вчинені із винятковим цинізмом, у 2,2 % проваджень супроводжувались проявом безсоромності чи грубої непристойності у виді демонстрації статевих органів, приниженням честі та гідності потерпілого. Інші форми виняткового цинізму мають незначне поширення.

Аналіз даних показників дозволяє зробити висновок, що основна кількість хуліганств проявляється в діях, спрямованих проти особи та майна, яке перебуває в державній чи приватній власності.

Хуліганські дії мають здебільшого насильницький характер. Тому спосіб вчинення даного злочину становить підвищений інтерес. Так, нами виявлено, що при вчиненні хуліганств найчастіше зустрічається фізичне насильство (84,3 %). Водночас, вчинення насильницьких дій у даній категорії злочинів інколи супроводжується і психічним насильством (погроза фізичної розправи, приниження честі та гідності потерпілого тощо) – 8,7 %. Однак останній показник є досить приблизним, оскільки він вираховувався із обсягу обвинувачення, визнаного судом доведеним. Насправді ж, з показань свідків та потерпілих у кримінальних провадженнях вбачається, що у більшості випадків психічне насильство мало місце, проте з різних причин органами досудового слідства не було включено в обвинувачення.

Дослідженням виявлено, що для вчинення злочинів хулігани у 62,7 % проваджень не використовували спеціальних засобів та знарядь, тілесні ушкодження потерпілим завдавались руками та ногами. Однак у 18,2 % випадках тілесні

ушкодження були спричинені предметами, спеціально пристосованими або заздалегідь заготовленими для нанесення тілесних ушкоджень (ножі, пневматична зброя тощо), у 8,6 % – випадково підібраними предметами (скляні пляшки чи їх уламки, дерев'яні палиці та ін.), у 2,3 % – холодною чи вогнепальною зброєю. Пошкодження або знищення майна також здійснювалось руками та ногами – 23 %, іншими предметами – 8,8 %.

Щодо вчинення хуліганства у співучасті можемо зауважити, що у 67,4 % випадках даний злочин вчинявся одноособово, у 32,6 % – в групі. При цьому, характеризуючи хуліганство, вчинене у співучасті зазначимо, що за об'єктивною ознакою для цього злочину характерна проста співучасті (99,2 %). За суб'єктивною ознакою хуліганству властиве вчинення злочину групою осіб (79,7 %), вчинення злочину групою осіб з попередньою змовою не досить поширене (19,5 %). Кількісний склад груп хуліганів такий: 2 особи (63,9 %), 3–5 осіб (31,6 %), 6–10 осіб (4,5 %). Такі показники кількісного складу є досить умовними, оскільки у 30,8 % проваджень були особи, які не встановлені під час досудового розслідування. Крім того, потерпілі через різні чинники (погане освітлення, стан алкогольного сп'яніння, шоківий стан, тяжка травма) під час вчинення злочину у наданих показаннях на стадії досудового розслідування не завжди могли сказати точну кількість осіб, які вчинили щодо них злочин. Аналізом складу груп хуліганів за характером стосунків учасників виявлено, що такі особи, як правило, були знайомі між собою (83,4 %) чи мали родинні зв'язки (10,6 %). Крім того, 80,4 % групових хуліганств вчинялись дорослими, 11,3 % – неповнолітніми, 8,3 % – змішаною групою.

Результати нашого дослідження дозволяють дійти також певних висновків й щодо загального кримінологічного портрету сучасного хулігана: це переважно чоловіки (95,2 %), віком від 19 до 25 років (38,1 %), які не одружені (76,8 %), мають повну загальну середньою чи професійно-технічну освіту (63,4 %), безробітні (60,9 %), із задовільним станом психічного та фізичного здоров'я (більше 90 %), які вчинили злочин у стані алкогольного сп'яніння (71 %), не мають судимостей (60,6 %).

Що стосується «географії» даного виду злочинів, то більшість злочинців, за матеріалами вивчених проваджень, вчиняють хуліганство в тому ж населеному пункті, в якому проживають (79,8 %). Здебільшого це обласні центри України (86,8 %).

Проаналізувавши найпоширеніші місця вчинення хуліганств, можемо виокремити такий показник як «топографія» цього злочину. Зокрема, більшість злочинів вчинялися на вулицях міст (22 %), за місцем роботи потерпілого (11,8 %), у дворах житлових багатоквартирних будинків (10,8 %) та у кафе чи прилеглих територіях (10,5 %). Інші місця займають незначну питому вагу.

Вищенаведене дає підставу стверджувати, що хуліганство є специфічним злочиним, який представляє для соціальної і моральної сфери суспільства підвищену суспільну небезпечність. Встановлені показники кримінологічної характеристики сучасного хуліганства в Україні в комплексі з іншими результатами його теоретичного й емпіричного дослідження дозволять розробити систему прогресивних заходів запобігання даному негативному явищу соціальної дійсності.

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ: ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Бабанли Р.Ш., кандидат юридичних наук, начальник науково-експертного управління апарату Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ

В усіх без винятку наукових дослідженнях, присвячених вивченню проблем кримінально-правового напрямку, істотна увага приділяється питанням термінології, яка має ключове значення для встановлення конститутивних ознак того чи іншого правового інституту. При цьому згадана проблема аналізується в багатьох аспектах: по-перше, з'ясування змісту певного терміну, по-друге, доцільності використання конкретного слова при формулюванні такого терміну; по-третє, обґрунтованості розкриття змісту терміну з використанням того чи іншого поняття тощо.

Традиційно у науці кримінального права, а саме у науково-практичній та навчальній літературі під терміном «загальні засади призначення покарання» пропонується розуміти систему встановлених кримінальним законом і обов'язкових для суду вихідних вимог (відправних правил), із яких має виходити суд при визначенні підстав, порядку та меж призначення покарання і якими він повинен керуватися, обираючи міру покарання по кожній окремій кримінальній справі і щодо кожної конкретної особи, якій це покарання призначається [1, с. 216]. У цьому визначенні аналізований термін розкривається як вихідна вимога або як тотожне за змістом словосполучення – «відправне правило».

Як відправні правила пропонує визначати загальні засади і О. О. Дудоров, вказуючи, що це закріплені у кримінальному законі і покликані забезпечувати реалізацію принципів призначення покарання відправні правила, якими зобов'язаний керуватися суд, призначаючи покарання кожній особі, винуватій у вчиненні будь-якого злочину [2, с. 507]. Такого ж концептуального підходу до вирішення питання про визначальне поняття, яке роз'яснює змісту терміну «загальні засади» притримується Л.О. Прохоров, формулюючи таку дефініцію: «загальна засада – це чітко окреслене у законі правило визначення міри покарання, яке відповідає об'єктивним і суб'єктивним ознакам злочину» [3, с. 11]. На думку Г. І. Цепляєвої, загальні засади призначення покарання є саме тією системою правил, які приводять у дію механізм санкцій Особливої частини [4, с. 12].

На підставі оцінки семантичного значення термінів «критерій», «вимога», «положення», «розпорядження», «правило» Т.В. Непомнящая приходиться до висновку про те, що розуміння загальних засад як критеріїв, вимог, розпоряджень і положень, якими має керуватися суд, не суперечить поняттю загальних засад призначення покарання, однак не відбиває в повному обсязі всіх обов'язкових їхніх ознак, передусім керівне значення цих правил для діяльності суду [5, с. 79].

Необхідно погодитись із тим, що формулювання визначення загальних засад із використанням наведених вченою понять, зумовлює появу близьких за змістом дефініцій аналізованого терміну, а тому відповідні відмінності не мають принципового значення для виокремлення лише на підставі таких відмінностей різних підходів до з'ясування сутності відповідних засад. При цьому спільною ознакою наведених вище визначень є констатація того, що загальні засади є